

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВИЈЕЋУ ФАКУЛТЕТА ПОЛИТИЧКИХ НАУКА УНИВЕРЗИТЕТА У БАЊОЈ ЛУЦИ

- Извјештај Комисије о оцјени магистарског рада Тање Слијепац -

Рјешењем Наставно-научног вијећа Факултета политичких наука бр. 08/3.460-10/17 од 11.04.2017. године, именована је Комисија за оцјену магистарског рада Тање Слијепац, под називом „Деконструкција националног идентитета у процесу глобализације“, у сљедећем саставу:

1. Проф. др Пејо Ђурашиновић, редовни професор на ужој научној области Посебне социологије, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, предсједник;
2. Проф. др Драгомир Вуковић, ванредни професор на ужој научној области Посебне социологије, Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву, члан;
3. Проф. др Боро Трамошљанин, ванредни професор на ужој научној области Теоријска социологија Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, члан.

Комисија је прегледала достављени магистарски рад и подноси сљедећи:

ИЗВЈЕШТАЈ

1. Биографија и библиографија

Тања Слијепац је рођена 15.04.1979. године у Бања Луци. Основну школу и средњу Медицинску завршила је у Бања Луци. Филозофски факултет, одсијек Филозофија и социологија завршила је у Бања Луци 2005. године. Уписала је 2007. године постдипломски студиј на Факултету политичких наука на Одсјеку социологија, група Савремена социологија. Настављена је у Бања Луци.

Радила је у Хелсиншком парламенту грађана Бања Лука, невладиној организацији у периоду 2005-2011. година, као пројект менаџерица, а у периоду 2012-2013. година као консултантница за *UNWOMEN*.

Од 2012. године запослена је у Гендер центру - Центру за једнакост и равноправност полова Владе Републике Српске као Виша стручна сарадница за координацију, едукацију и сарадњу.

Има објављене сљедеће радове:

1. Уредница ријечника родне равноправности „Мистерије родне равноправности и још понешто...“, Хелсиншки парламент грађана Бања Лука, 2011. године;
2. Уредница анализе „Жене и ИКТ - Доступност и могућности у Републици Српској“ Гендер центар - Центар за једнакост и равноправност полова Републике Српске, 2013. године;
3. Ауторка е-брошуре „Бирај равноправно - учешће жена у јавном и политичком животу у Републици Српској, Гендер центар - Центар за једнакост и равноправност полова Републике Српске, 2014. године;
4. Ауторка е-брошуре „Општи избори 2014: (НЕ) ВИДЉИВЕ ЖЕНЕ“ Гендер центар - Центар за једнакост и равноправност полова Републике Српске, 2014. године;

2. Приказ и анализа магистарског рада

Магистарски рад кандидаткиње Тање Слијепац написан је на 166 страна, садржи 6 поглавља, 107 литературних навода, 6 навода из студија, теза и часописа и 13 интернет извора.

Предмет истраживања је глобализација и њени процеси који доводе до деконструисања националног идентитета, који је до сада представљао припадност искључиво једној нацији, а сада се повлачи пред превласти многобројних идентитета које нам великодушно нуди савремени свијет без граница.

Циљ истраживања је био да се докаже како процеси глобализације утичу на деконструкцију идентитета који су се до сада формирали према припадности одређеној друштвеној класи, групи занимања, националности, мјесту из којег потичемо. Све то има за посљедицу конституисање фрагментираних идентитета. Практично истраживање је представљало упоређивање анализа различитих теоријских приступа, а са циљем доказивања утицаја моћи глобализације која доводи до дестабилизације и деконструкције националног идентитета.

У раду су се провјериле слиједеће хипотезе:

Генерална хипотеза:

- Претпоставља се да експанзионистичка моћ глобализације иза које стоје економски и политички најмоћније земље Запада на челу са Сједињеним Америчким Државама, доводи до дестабилизације и деконструкције националног идентитета као примордијалне форме колективних идентитета.

Изведене хипотезе:

- Глобализацијски процеси доводе до деконструкције националног идентитета, кроз његову суспензију у корист личног идентитета, који се више не

формира према националној припадности већ се бира из широке лепезе различитих идентитета који су управо резултат тих процеса;

- Угроженост националног идентитета је изазвана економском моћи мултинационалних компанија које ће по мишљењу америчког економисте Кенета Голбрајта деструирати потребе за нацијом и националним идентитетом, јер лојалност својој свјетској фирми постаје значајнија од географски и политички омеђених појмова национализма, односно патриотизма;

- Глобализација која доводи у питање национални идентитет је изазвана путем секти које дезавуишу нацију, националне културе и национални идентитет;

- Интеграциони процеси детерминисани глобализацијом ће имати за резултат стварање Европске уније. Она ће еманирати европски идентитет којим ће се супституисати национални идентитет.

Теоријско-методолошки приступ изради рада подразумијевао је поштовање фаза општег поступка научног истраживања. Поступак је започео одређивањем проблема, предмета и циљева истраживања. Након тога, постављене су хипотезе. Затим се направио избор метода истраживања и прикупљања података за тестирање хипотеза. Будући да је тема овог рада по својој вокацији социолошка, кориштен је прије свега социолошки метод. Он подразумијева начело тоталитета у сагледавању друштвених феномена. Један од њих је глобализација која утиче на деконструкцију бројних идентитета, па и националног идентитета. Из тог разлога глобализација је посматрана кроз спектар својих димензија и последица, како би се сагледала у цјелини са свим својим позитивним и негативним реперкусијама по друштво и човјечанство. Узимајући у обзир комплексност теме, у раду су кориштена знања из корпуса друштвених наука, блиских социологији, политикологији и политичкој економији. Како се ради о једној потпуно актуелној, интердисциплинарној и мултидисциплинарној тематској садржини, у оквирима овог научног истраживачког рада, та тематска садржина се обрађивала кроз основне уобичајене аналитичке и синтетичке методе научног истраживања и мишљења, као што су:

- метода анализе - је поступак научног истраживања и објашњавања стварности путем расчлањивања сложених мисаоних творевина на њихове једноставне дијелове. Користила се приликом анализе метода, правила и појмова предмета истраживања;
- метода апстракције - апстракција је мисаони поступак издвајања небитних и истицање битних елемената и особина предмета или појаве истраживања;
- метода генерализације - је мисаони поступак уопштавања, којим се од једног посебног појма долази до општег, који је по садржају виши од осталих појединачних;
- метода индукције и метода дедукције - метода индукције је системска примјена индуктивног начина закључивања. Користила се за формирање мишљења и општих тврдњи, полазећи од појединачних случајева и посебних

чињеница. Медота дедукције се користила за извођење конкретних закључака из општих сазнања;

- метода класификације;
- метода операционализације;
- историјски метод је примјењен код разматрања еволуционистичке генезе идентитета од предмодерног до постмодерног идентитета.

Очекивани резултат истраживања, у којем су кориштене основне аналитичке и синтетичке методе научног истраживања и мишљења требао је да допринесе расвјетљавању односа глобализације и идентитета (у овом случају националног идентитета), као и начина на које глобализација и њени процеси доводе до деконструкције и дестабилизације националних идентитета, тако да глобализација поткопава саме основе заједнице рушећи успостављене економске, политичке, културне, границе, чиме се дестабилизује просторно-временска основа националног идентитета.

Извори за прикупљање података су били релевантни домаћи и страни извори у облику литературних и интернет референци.

Структура магистарског рада кандидаткиње састоји се од 6 дијелова са припадајућим поглављима:

1. Методологије истраживања

- Предмет истраживања
- Научни циљеви истраживања
- Теоријско - хипотетички оквир
- Методе истраживања
- Научна и друштвена оправданост истраживања

2. Идентитет

- Појам идентитета
- Темпорална периодизација идентитета
- Форме идентитета
- Персонални идентитет
- Колективни идентитет
- Групни идентитет
- Класни идентитет
- Социјални идентитет
- Културни идентитет
- Вјерски идентитет
- Национални идентитет

3. Глобализација

- Појмовно одређење глобализације

- Различите теоријске интерпретације феномена глобализације
- Димензије глобализације
- Глобализам

4. Деконструкција националног идентитета у процесу глобализације

- Модалитети деконструкције националног идентитета у процесу глобализације
- Утицај глобализације на негацију нације, националне државе и националног идентитета
- Глобализација културе у деструирању националних култура и националног идентитета
- Европска унија у функцији супституције националног идентитета европским идентитетом
- Глобализација образовања и Болоњски процес
- Утицај секти на дисоцијацију нације и националног идентитета
- Исламски фундаментализам као носилац свјетског тероризма

5. Закључак

6. Литература

У првом дијелу са припадајућим поглављима разматра се предмет истраживања, научни циљеви истраживања, теоријско - хипотетички оквир, методе истраживања, научна и друштвена оправданост истраживања. Сви ови дијелови су приказани у предходном дијелу Извјештаја.

У другом дијелу ИДЕНТИТЕТ са припадајућим поглављима разматра се сам појам идентитета, периоди његовог развоја са својим специфичностима као и форме идентитета. Идентитет никада није једнодимензионалан, већ је вишедимензионалан. Наш идентитет обухвата дијелове који су наслијеђени и дијелове које сами бирамо. Имамо национални идентитет, језички идентитет, политички идентитет, културни идентитет, етнички идентитет, сексуални идентитет, професионални идентитет... У принципу сами себе дефинишемо на тај начин што се позивамо на један вид нашег идентитета, који се нама чини најважнијим и битним, док занемарујемо остале видове или аспекте нашег идентитета. У нашим очима наш идентитет неодвојив је од оног што се нама чини најважније. Наш идентитет изражава дио нас који се нама највише свиђа и на који се ми ослањамо како бисмо себе изградили.

У трећем дијелу ГЛОБАЛИЗАЦИЈА са припадајућим поглављима, разматраја се појмовно одређење глобализације; различите теоријске интерпретације феномена глобализације; димензије глобализације и глобализам као феномен који је данас усмјерен мотивима остваривања прије свега економских, али и политичких интереса и циљева најразвијенијих држава или заједница држава на свијету. Глобализација је феномен који је стар колико и људско друштво, али која свој пуни замах доживљава тек у савремено доба,

и то од друге половине деветнаестог вијека па до данас. Процес глобализације обухвата све аспекте људског постојања и дјеловања, а истовремено детерминише економске, политичке, правне, друштвене и друге процесе и односе у које су укључени појединци, организације, друштвене групе, државе, као и националне, регионалне, међународне и глобалне актере. Ово значи да глобализација утиче на све процесе и односе на свим вертикалним и хоризонталним нивоима.

Различити критерији за разврставање приступа глобализацији као и велики број питања која се при томе отварају, узроковала су готово недостижност да се наведу све дефиниције и сви приступи глобализацији. То свакако није била интенција овога рада, те се обиље различитих концепција, које су овдје кратко илустроване, сабране у двије крајње различите, велике теоријске слике глобализације: струју хиперглобалиста и струју скептика, које оцртава Д. Хелд у својој већ чувеној класификацији. Хелдова класификација на хиперглобалисте, скепнике и трансформационалисте је свакако најпознатија, иако само једна од обиља различитих концепција, теоријских струја и школа мишљења. Будући да глобализација није неутралан термин, свака од ове три школе даје различите приказе глобализације, односно покушава на диверзифициран начин разумјети и објаснити овај феномен. Наравно, и поред међусобне разноликости, свака од споменутих перспектива рефлектује и скуп општих аргумената о глобализацији који се тичу њене концептуализације, наума њеног појављивања на историјској позорници, импликација на положај и моћ држава, могућности њене демократизације, као и историјских достигнућа и намјера.

У овом дијелу разматране су и димензије глобализације, на основу чега се је закључено да не постоји једна, егзактна и савршена типологија димензија глобализације. Оно што би могао бити недостатак првој су сувише одијељена четири повезана аспекта феномена глобализације, као што су животна средина, појединац, економска, политичка и војна моћ, односно економски, политички, социјални и војни аспекти. Када је ријеч о другој, читава глобализација је сведена на материјалне аспекте (мултинационалне компаније, војна моћ, капитал и сл.), без великог обраћања пажње на идеје које су довеле до тога да распоред војне, економске или политичке моћи данас у свијету буде такав какав јесте. Зато се као оптималан приступ овом свеобухватаном процесу глобализације намеће онај интердисциплинарни, који истовремено повезује еколошке, политичке, економске, друштвене, културне и друге аспекте, а унутар њих оне о којима пише Гиденс, као што су међународна подјела рада, капиталистичка економија и слично.

У четвртом дијелу **ДЕКОНСТРУКЦИЈА НАЦИОНАЛНОГ ИДЕНТИТЕТА У ПРОЦЕСУ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ** са припадајућим поглављима разматрају се модалитети деконструкције националног идентитета у процесу глобализације; утицај глобализације на негацију нације, националне државе и националног идентитета; глобализација културе у деструирању националних култура и националног идентитета; Европска унија у функцији супституције националног идентитета европским идентитетом; глобализација образовања

и Болоњски процес; утицај секти на дисоцијацију нације и националног идентитета и исламски фундаментализам као носилац свјетског тероризма.

Национални идентитет је важан за опстанак и просперитет државе и народа јер заједничка перцепција грађана о својој земљи и њеним вриједностима њих међусобно повезује у једно тијело. Управо из тог разлога, често се наглашава могућност измјене садржаја класичног појма националног идентитета због утицаја глобализације и других фактора и утицаја овог процеса на дестабилизацију државе и нације. Поред глобализације у погледу дестабилизације и деконструкције националног идентитета идентификован је и тренд стасавања потрошачког друштва, што такође, утиче на смањење улоге националног идентитета. Поред нових врста помодарских идентитета јавља се нови идентитет "*homo oeconomicus*" тј. модерног потрошача, који све мање подразумијева националну припадност, а све више "животни стил" и навике појединаца или групе људи, било да је ријеч о поштоваоцима сунца, астролозима, сцијентолозима или о низу бизарних секти и удружења чије чланство прелази етничке и расне оквири. Одбрану идентитета у односу на глобализацију америчког типа неки тумаче као отпор процесу глобализације или једноставно као појаву фрагментације односно демонстрацију национализма као одговор на "национализам америчке врсте".

Глобални системи трговине, финансија и производње повезују заједнице и нације цијелог свијета, тако да територијалне границе губе значење. Већ постигнути најзначајнији аспекти глобалних економских процеса, као што су интернационализација производње и финансијских трансакција, први су означили брисање граница међу националним економијама. Нови глобални комуникацијски системи (компјутерске мреже, видео и филм) додатно су помогли како појединцима тако и групама да створе "невидљив прелаз" преко географских и политичких граница. Тако се дошло до низа социјалних и културалних искустава са којима појединци или групе можда никад не би имали могућност да се сусретну. Нови комуникацијски системи условљавају нова искуства, нове јавности и нова значења независно од директног додира између људи. Као такви, они могу служити да се одвоје и учине "бестјелесним" идентитет појединих времена, мјеста и традиција, отварајући различите опције, које су мање чврсте или униформисане. Нема више хомогене културе која обезбеђује солидарност и консензус између грађана. Глобализација угрожава социјална права и демократску легитимацију. Без консензуса суверенитет не може више да буде израз и остварење воље једне и недјелјиве нације.

Раст глобалних комуникација, изнад свега телевизије, видеа и филма, даје људима могућност новог начина гледања и учешћа у глобалном развоју. Ово отвара могућност нових механизма идентификације, тј. стварања нових облика значења односа с потпуно новим идентитетима, различитих од досадашњих националних идентитета. Стварање нових идентитета који произлазе из нових глобалних веза и односа није више толико повезано с концепцијама нације-државе и идентитетом нације, него су то новостворени идентитети различитих аспеката "цивилног друштва". Другим ријечима, појединци и групе више не комуницирају само као припадници одређених националних држава, него у

првome реду или само као припадници одређених група “цивилног друштва” или као појединци, тј. као “хакери”, стручњаци, партнери, религијски истомишљеници, поштоваоци умјетности, заштитници природе, угрожених врста, алтернативних стилова живота, чланови различитих удружења и организација и томе сл. То су заправо неформалне групе или колективитети који “се сусрећу” у постмодерним друштвима, а нису организовани око ниједне доминантне идеологије.

То значи да појединац сам има могућност да бира идентитете те успоставља властиту скалу идентитета, према својим преференцијама, без обзира на било какво биолошко наслијеђе (пол или расу), или, на ауторитете националних држава. Како су такви идентитети социјално конструктивне структуре, тако им је могућа и друштвено условљена трансформација или нестанак, те претварање у неки други (нови) облик социјалног идентитета. У таквим односима влада релативност свих перспектива и стања, осим оних који се налазе унутар самих појединаца, јер ти системи дјелују у већој мјери независно од државне контроле и нису подложни директној политичкој регулацији и/или манипулацији. То истовремено отвара могућности изградње цивилног друштва, охрабрује процесе демократизације као стварање нових механизма идентификације у доба постмодернизма.

Јасно је да европска култура, као и цивилизација постоји већ дуго. Зато није спорно да европски идентитет укључује и културни. Могло би се чак и рећи да овај други представља “кичму” европског идентитета. Неупитно је да културна и традиционална разноврсност представља једно од главних обиљежја Европе. Зато је дискутабилно хоће ли интеграција Европе имати за циљ изједначавање ових разлика. Интеграција ће углавном бити најважнији елемент у уједињењу европских земаља. Међутим, у неким случајевима нове ће се функције вјероватно приписати разликама. Такође, треба закључити да интеграција и глобализација, баш као сви друштвени процеси, побуђују отпор неких народа и фракција, што придониош продубљивању разлика. У Источној Европи, слом старих структура реал-социјализма темељ је друштвених сукоба. То води оживљавању етничких елемената и националистичких ставова. Чак се и у Западној Европи могу примијетити одређене децентрализирајуће тенденције између група које су некад биле блиске (нпр. у Швицарској или у Белгији). Те се тенденције изражавају у облику служења језиком својих сусједа које постаје све више невољно.

Када говоримо о различитим елементима европске културе, први и најважнији елемент представља религија. Ово је амбивалентан фактор. Просјечни Европљанин је хришћанин, што значи да хришћанске вриједности представљају најважнију димензију хришћанске филозофије и могу се сматрати битном повезницом европског идентитета. Из овог разлога, европска цивилизација се сматра хришћанском. С друге стране, подјела хришћанске Европе на три јасно одвојене вјероисповијести, римокатоличку, протестантску и православну, представља снажан фактор дезинтеграције. У неким дијеловима Европе бројни оружани сукоби вјерског карактера доказ су религиозне дезинтеграције. Затим су ту припадници жидовске и муслиманске вјере, заговорници различитих секти и на крају, агностици и невјерници (атеисти).

Секте су људима понудиле привид смисла, сврхе и смјера, што је многим било тешко пронаћи негдје другдје, или у себи самима. Оне су нудиле уточиште за усамљене - илузију припадања, породице, заједништва, дјеловања усмјереног ка неком вишем циљу. Значајну улогу имало је ласкаво увјерење о властитој "посвећености у тајну" - бити један од изабраних јача у таквим особама осећај задовољства и надмоћи који их опија. Многи виде појаву секти као последицу слабљења великих религија. Суочене са новим стрепњама нашег доба - незапосленошћу, друштвеном несигурношћу, упитношћу напретка - јављају се нове вјерске групе да надомјесте улогу традиционалних религијских заједница које су апстраховале то да својим присташама понуде помоћ адекватнијег тумачења свијета.

Етика је други важан фактор културе коју треба споменути. Блиске везе с религијом указују на чињеницу да се етика може сматрати интеграционим чиниоцем европског идентитета, посебно кад се европска етика посматра у свјетлу хуманизма и људских права. Хуманизам и либерализам у вези с људским правима могу представљати и важне културне елементе европског идентитета, а такође, су присутни у идентитету становника Сјеверне Америке. Демократија и економски либерализам, такође су повезане концепције. Ове су сфере везане уз политику и економију, на којима би се европски идентитет требао заснивати. Нема сумње да осим очитог проблема идентификације садржаја европског идентитета постоји и проблем препознавања нових - мијењајућих идентитета народа који чине Европску унију или јој желе приступити. Јасно је да интеграција Европе не значи ликвидацију нација или држава. Иако неке функције држава, посебно економске или застаријевају, или другим ријечима, бивају преузете од стране глобалних економских компанија или организација наднационалног карактера, свеједно држава је та која је и даље носитељ великог броја функција, а тако ће бити и у будуће.

Разматрана је глобализацији образовања и Болоњски процес, који је дио феномена глобализације и иде паралелно са глобалним промјенама развијених земаља Европе, али и земаља које су у транзицији и које претендују да постану дио европске породице. Управо за те земље, увођењем Болоњског процеса намећу се многобројне дилеме, као и не сналажење у преласку са изузетно традиционалног начина образовања на нови, модерни и интерактивни начин. Овдје националне групе предмета губе примат у односу на предмете који прате савремени развој. Може се рећи да глобализација управо кроз образовање растаче историју и националну свијест нових нараштаја, који према свом националном идентитету постају индиферентни, бирајући неке нове идентитете који им се чине за њих адекватнијим.

Упоредо са глобализацијом нације, економије, образовања, технологије, итд. "глобализује" се и тероризам, прелазећи границе и могућности појединачних земаља да га контролишу или спријече, он постаје "међународни" према простору и динамици ширења и дјеловања. На основу догађаја и учесталих терористичких напада на територијама најразвијенијих земаља протеклих година, јасно је да се тероризам, према броју терористичких група, њихових циљева, средстава и начина дјеловања, убрзано ширити.

Тероризам је данас постао нови облик моћи, или још прецизније: тероризам је облик глобалне расподјеле моћи чија је полуга страх. На реду је остварење глобалне солидарности из страха како би се могло одупријети ширењу тероризма. На жалост, тероризмом као појавом могуће је (или се већ увеликом манипулише) манипулисати у политичке сврхе, неблаговременим и неселективним или усмјерено селективним приступом међународној борби против тероризма. Пред нама је вријеме које ће показати да ли ће свијет напokon схватити колико је важна борба против тероризма и колико смо сви потенцијалне жртве овог „лудила“.

Оправданост оваквог рада се заснива на настојању да се на основу теоријских знања из корпуса опште и посебних социологија и схватању актуелности феномена глобализације који је у друштвеним наукама феномен новијег датума, дугорочно стварају услови за креирање новог модела друштвеног развоја.

3. Оцјена магистарског рада и приједлог

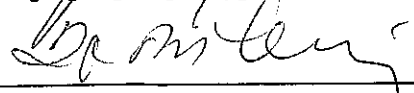
Кандидаткиња Тања Слијепец урадила је магистарски рад у складу са приједлогом теме, постављеним хипотезама, стручним и научним циљевима, који је Наставно-научно вијеће Факултета политичких наука Универзитета у Бања Луци претходно усвојило. Постигнути резултати су квалитетно презентовани компетентно интерпретирани тако да рад даје садржајни, методолошки допринос струци и науци, јер се у њему разрађују битни проблеми феномена глобализације и њеног утицаја на национални идентитет и указује на њихово рјешавање.

Комисија за оцјену магистарског рада Тање Слијепец позитивно оцјењује приложени рад под називом „Деконструкција националног идентитета у процесу глобализације“ и предлаже Наставно-научном вијећу Факултета политичких наука Универзитета у Бања Луци да прихвати ову оцјену и омогући кандидаткињи јавну одбрану магистарског рада из области социолошких наука.

Бања Лука, 11.05.2017. године

Комисија:

/Проф. др Пејо Бурашиновић, предсједник/

/Проф. др Драгомир Вуковић, члан/

/Проф. др Боро Трампљанић, члан/